

УЗГОДЖЕННЯ ОСНОВНИХ СКЛАДОВИХ РЕАЛІЗАЦІЙ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

*О. М. Теліженко, д-р екон. наук, професор,
В. Г. Боронос, д-р екон. наук, доцент,
Сумський державний університет,
2, вул. Римського-Корсакова, м. Суми, 40007, Україна,
E-mail: boronos_v@mail.ru*

ВСТУП

Зростання рівня добробуту населення і підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання, і на базі цього – розвиток територіальних громад, є одними з головних завдань держави, які втілюються в життя шляхом реалізації відповідної державної політики, у тому числі економічної, основною складовою якої є державна фінансова політика. Її сутність, складові, механізми реалізації безпосередньо пов'язані з можливостями територій. Важливими є практичні засади і проблеми реалізації фінансової політики уповноваженими органами державного управління України і огляд тих аспектів, які є актуальними на сучасному етапі розвитку держав, близьких до України за своїми параметрами економічного розвитку. Вищезазначене обумовлює необхідність формування виваженої державної фінансової політики на основі ефективного використання фінансового потенціалу країни в цілому і її окремих адміністративно-територіальних одиниць (територій).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Зазначена проблематика була і залишається предметом дослідження багатьох як вітчизняних, так і закордонних науковців. Так, серед вчених, праці яких присвячені розвитку теоретичних і методичних засад державної фінансової політики, слід відмітити Л. І. Абалкіна, А. І. Буковецького, О. Е. Вознесенського, І. Х. Озерова, І. І. Янжул та ін., а також займають чільне місце в роботах українських науковців М. М. Александрової, В. Д. Базилевича, О. Д. Василика, О. Р. Романенко, В. М. Опаріна.

Поряд з цим, низка проблем, пов'язаних із визначенням сутності та особливостей функціонування категорії «державна фінансова політика» залишаються актуальними, що зумовлює необхідність подальших досліджень.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

На сьогоднішньому етапі розвитку економіки державна фінансова політика є комплексною економічною категорією, яка включає різноманітні дії органів державного управління, як незалежно один від одного, так і в тісній взаємодії для досягнення запланованих цілей соціально-економічного розвитку країни.

Метою статті є аналіз тенденцій формування державної фінансової політики України та особливостей функціонування окремих її складових.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Планування фінансової політики має місце у кожного окремого господарюючого суб'єкта, і залежить від мети, сформульованої керівництвом таких суб'єктів. Але так чи інакше побудова такої фінансової політики буде виходити з тих реалій, які існують на макрорівні, а отже державна фінансова політика фактично є первинною, на якій будуть базуватись і генеруватись фінансові рішення інших суб'єктів. Вона безпосередньо буде впливати на ті рішення, які формулюються та впроваджуються на рівні регіональних і муніципальних органів влади. Тож можна говорити про фінансову політику як про поняття, яке безпосередньо пов'язане із управлінням фінансовими ресурсами всіх ланок фінансової системи, як

держави в цілому (включаючи її територіальні одиниці), так і підприємств та організацій.

Державна фінансова політика як складова частина економічної політики держави, представляє собою систему заздалегідь визначених і затверджених заходів, форм і методів мобілізації, розподілу і використання фінансових ресурсів державними інститутами з метою виконання державою своїх функцій у відповідності зі стратегічними і тактичними цілями її економічного і соціального розвитку. Вона об'єднує в собі об'єктивні фінансові відносини конкретизовані у вигляді загальнодержавних планів і програм, управлінські рішення, які виникають в процесі формулювання і впровадження в дію стратегії функціонування і розвитку державних фінансів.

Виходячи з сутності державної фінансової політики, її основні завдання можна сформулювати таким чином:

- створення умов для максимізації обсягів фінансових ресурсів, які формуються державою;
- реалізація механізмів раціонального розподілу і використання сформованих фінансових ресурсів;
- забезпечення належного регулювання, стимулювання і контролю за економічними і соціальними процесами, використовуючи фінансові методи;
- формулювання, розвиток і підтримка функціонування фінансового механізму виходячи із цілей і стратегій фінансової політики;
- налагодження ефективної системи управління державними фінансами.

Реалізація фінансової політики держави здійснюється у вигляді комплексу заходів, які втілюються через фінансове право, фінансову систему і фінансовий механізм з метою найбільш повного виконання фінансами своїх функцій. Через норми фінансового права та елементи фінансової системи і фінансового механізму здійснюється реалізація положень концепції економічного розвитку держави. Якщо остання відсутня, то навряд чи можна говорити про будь-яку фінансову політику в державі.

До основних видів фінансової політики держави можна віднести наступні: бюджетно-податкова політика, грошово-кредитна політика і політика управління державним боргом, адже саме ці види розкривають сутність фінансової політики держави. Інші види фінансової політики держави, які зустрічаються в роботах дослідників, будемо вважати похідними або комбінаторними, які поєднують в собі окремі елементи фінансової політики і політику держави в інших сферах. Класифікація видів фінансової політики в Україні наведена на рис. 1.

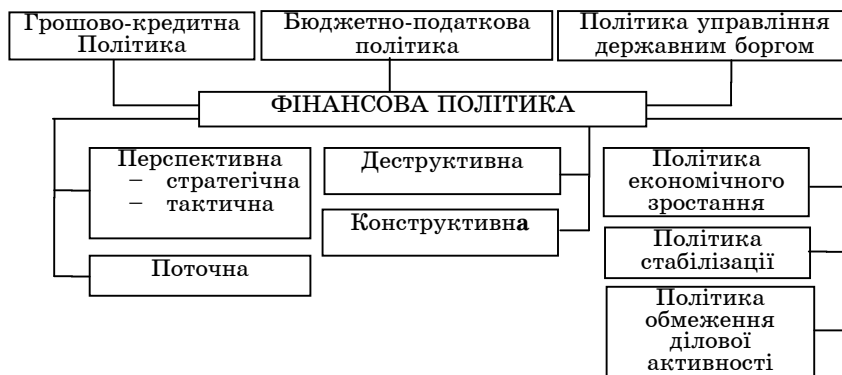

Рисунок 1 – Класифікація видів фінансової політики держави

Бюджетно-податкова політика – це складова фінансової політики держави в сфері оподаткування, державних витрат та державного бюджету, спрямована на забезпечення зайнятості населення і стримування інфляційних процесів. Виступає інструментом перерозподілу ВВП за допомогою системи оподаткування, бюджетних витрат та соціальних

трансфертів.

В коло задач бюджетно-податкової політики входить: перерозподіл національного доходу, фінансування заходів економічної і соціальної політики, стимулювання науково-технічного прогресу, створення суспільних благ (оборона, охорона здоров'я, освіта), подолання негативних зовнішніх ефектів (в наслідок приватного споживання).

Важливість бюджетно-податкової політики проявляється в інтенсифікації розвитку економіки і усунення протиріч, притаманних ринковій економіці. Її заходи впливають як на сукупний попит, так і на сукупну пропозицію.

В короткостроковому періоді пріоритетами такої політики можуть бути макроекономічна стабілізація, протистояння інфляції, а в довгостроковому – сприяння стійкому зростанню та сталому розвитку суспільства, покращення демографічної ситуації, інфраструктури, освіти тощо.

В залежності від фази економічного циклу застосовують стимулюючу або стримуючу бюджетно-податкову політику. Стимулююча політика використовується під час спаду і вирішує задачу скорочення преекономічного розриву випуску, зниження рівня безробіття і спрямована на збільшення сукупного попиту. Її інструментами виступають: збільшення державних витрат, зменшення податків, збільшення трансфертів.

Стримуюча політика використовується в фазі економічного буму і ставить на меті зменшення інфляційного розриву випуску, зниження інфляції і спрямована на зменшення сукупного попиту. Її інструментами виступають: зменшення державних закупівель, підвищення ставок оподаткування, скорочення трансфертів.

Окрім цього розрізняють дискреційну і автоматичну (недискреційну) бюджетно-податкову політику. Перша пов'язана із законодавчою зміною урядом величини державних закупівель, податків і трансфертів з метою стабілізації економіки. А друга заснована на дії автоматичних стабілізаторів – інструментів, величина яких не змінюється, але сама їх наявність автоматично стабілізує економіку. До таких інструментів відносять податок з доходів фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, непрямі податки (в першу чергу ПДВ), допомога по безробіттю і допомога соціально незахищеним верствам населення.

В розвинених країнах економіка на 2/3 регулюється за рахунок дискреційної бюджетно-податкової політики і на 1/3 за рахунок автоматичних стабілізаторів.

Бюджетно-податкова політика повинна мати базис, а уряд має чітко розуміти, на якій стадії розвитку знаходиться економіка, з якими проблемами вона стикається і як їх вирішувати. З початку необхідно отримати підтвердження про фазу економічного циклу (в даному випадку спад) і прийняти рішення про доцільність зміни сукупного попиту шляхом використання стимулюючої бюджетно-податкової політики, а також обрати період, коли застосування основних інструментів забезпечить найкращий ефект.

Перевагами бюджетно-податкової політики вважають: ефект мультиплікатора, відсутність зовнішнього лагу, наявність автоматичних стабілізаторів. Серед недоліків слід виділити: ефект витіснення, наявність внутрішнього лагу, невизначеність, дефіцит бюджету.

В рамках бюджетно-податкової політики «Державна програма економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 роки» декларує, що її реалізація «спрямована на формування сприятливого макроекономічного середовища, здійснення послідовних та ефективних заходів у податково-бюджетній сфері, забезпечення стабільності державних фінансів, високих темпів економічного зростання на основі проведення модернізації економіки держави та підвищення її конкурентоспроможності, формування бюджету на 2012 рік за принципом середньострокового бюджетного планування з чіткими фіскальними та видатковими орієнтирами» [4].

Успішність реалізації цих завдань не в останню чергу залежить від результатів виконання державного бюджету. Валові показники щодо формування дохідної частини державного бюджету за період 2002-2010 рр. наведені в табл. 1.

В цілому ситуація з виконанням доходної частини державного бюджету може бути охарактеризована як сприятлива, адже загальна сума доходів постійно збільшувалась, якщо не брати до уваги кризовий 2009 рік, більшість показників у якому у порівнянні із 2008 роком зменшилась.

Особливістю формування бюджетно-податкової політики є те, що акцент у наповненні доходної частини бюджету зроблено на податкові надходження, хоча в окремі роки інші джерела доходів мали значну питому вагу (наприклад, у 2004 році неподаткові надходження дорівнювали половині суми податкових надходжень: 32% і 64% відповідно). В певній мірі це звужує можливості щодо наповнення бюджету у випадку, коли економічна кон'юнктура є несприятливою.

Якщо розглядати статтю податкових надходжень в розрізі її складових, можна помітити тенденцію підвищення ролі непрямих податків і зборів (питома вага ПДВ та акцизів доходить до 70 % суми податкових надходжень). Вони безпосередньо не залежать від фінансових результатів діяльності економічних суб'єктів, тому з одного боку уряд створює умови для більш прогнозованих розмірів доходів бюджету, але поряд з цим така ситуація свідчить про небажання або неможливість органів влади ефективно впливати на темпи економічного зростання (яке і створює передумови для збільшення доходів підприємств і населення).

Збори від товарів, які ввозяться на територію України (акцизи і мито), поступово збільшуються, і можуть виступати достатньо стабільним джерелом наповнення бюджету. Але їх питома вага поки що не є значною (6% від суми доходів бюджету у 2010 р.), тому ці статті не є бюджетоутворюючими.

Зазначимо, що стабільність надходжень до державного бюджету за рахунок податків і зборів забезпечує чітка бюджетно-податкова політика, одним з виконавців якої виступає Державна податкова служба (ДПС) України.

Одним з головних завдань в рамках бюджетно-податкової політики ДПС було визначено як подальше нарощування обсягів стягнення податків і зборів, у тому числі за рахунок впровадження нових податків, перегляду пільгового режиму оподаткування, більш жорстких норм до порушників податкового законодавства. Такі норми можуть призвести до надмірного тиску на економічних суб'єктів, створять умови неможливості провадження господарської діяльності, і як підсумок, зменшать потенціал економічного зростання, що й призведе до недовиконання планів по наповненню доходної частини бюджету [5].

Що стосується видаткової частини державного бюджету, то основні її показники представлено в табл. 2.

Всі статті видатків зросли за період, що аналізується, в кілька разів. Найбільші темпи зростання мають житлово-комунальне господарство та духовний і фізичний розвиток, хоча їх питома вага в структурі видатків залишається стабільно низькою (менше 1 % і 2 % у 2010 р. відповідно). Також традиційно низькими (менше 1 %) є витрати на охорону навколишнього середовища, що не дозволяє реалізувати в повній мірі заходи екологічної політики держави, на чому неодноразово наголошувалось, в тому числі в багатьох дослідженнях авторів [1; 2].

Ще одним негативним проявом недосконалої політики в сфері видатків бюджету є поступове зменшення питомої ваги витрат на охорону здоров'я (менше 3%) і оборону (менше 4 %). Якщо процеси роззброєння можна вважати більш-менш природними, то вирішення задачі забезпечення належного рівня життєдіяльності військових та членів їх сімей, вочевидь, такою політикою не може бути здійснено. Що стосується проблем медицини у галузі охорони здоров'я, то вони мають хронічний характер і також не вирішуються, хоча її фінансування і зросло більше ніж в 5 разів.

Майже чверть всіх коштів державного бюджету перерозподіляється до бюджетів інших рівнів, займаючи стабільну частку в структурі бюджету протягом останніх 5 років.

Питома вага витрат на соціальний захист і соціальне забезпечення в державному бюджеті коливалась сильніше, тим не менш її абсолютне значення збільшилось у 9,5 разів, (питома вага досягла майже 23% на

кінець 2010 р.). Зрозуміло, що за фактом така політика є проїданням коштів, адже не забезпечує довгострокового ефекту розвитку, а лише знімає соціальну напругу у суспільстві.

До 2008 року можна було вважати позитивною рисою бюджетної політики зменшення витрат на загальнодержавні функції, адже за цей період питома вага витрат за цією статтею знизилась з 15,5 до 9 %, але у 2009 і 2010 рр. ці витрати суттєво зросли і становили відповідно 10,3 і 11,4 %.

Ще одна стаття, питома вага витрат за якою не змінювалась суттєво і які не мають вирішального значення з точки зору забезпечення довгострокового розвитку економіки – витрати на підтримку громадського порядку, безпеку і судову владу. Витрати за даною статтею – це 9-10 % від суми видатків державного бюджету. Така стабільність фінансування цієї статті говорить про неефективність заходів, які проводились неодноразово з метою реформування відповідних державних виконавчих органів, у тому числі (а можливо і в першу чергу) з метою зниження витрат на їх утримання.

З нашої точки зору, найбільше значення у контексті перспектив стратегічного розвитку держави мають дві статті видатків бюджету – на економічну діяльність і на освіту. Перша забезпечує можливості для досягнення цілей в середньо- і довгостроковій перспективах, а освіта формує передумови для реалізації довгострокових програм розвитку. Але їх загальні темпи зростання є дещо меншими у порівнянні із середніми по витратах. Питома вага витрат на освіту в середньому складає 9,5 %, а на економічну діяльність – 14,8 % від загальної суми бюджетних витрат. Витрати на освіту, обсяг яких хоча і втрачав свою вагу з 2002 по 2007 рр., тим не менш несуттєво (не більше 1% питомої ваги). В той же час витрати на економічну діяльність збільшувались протягом двох періодів (2002-2004 рр. і 2005-2007 рр.), але в подальшому у загальній структурі витрат вони втратили більше 5 % питомої ваги (з 17,1 % у 2007 р. до 11,9 % у 2010 р.), що знов-таки ставить під сумнів наявність чіткої довгострокової стратегії розвитку держави, навіть не дивлячись на прийняті за два останні роки кілька ключових документів планового характеру.

З позиції сталого розвитку суспільства та збереження екології така структура видатків є вкрай незадовільною. Витрати на охорону навколишнього середовища складають менше 1 % від загальної суми видатків, що фактично унеможливує не тільки відтворення природних ресурсів, а й, навіть, збереження існуючого навколишнього середовища.

Таким чином, можна цілком підтримати думку науковців і багатьох практиків та стверджувати, що для забезпечення подальшого економічного зростання необхідно вирішити питання перебудови існуючої бюджетної системи, механізмів акумуляції доходів бюджету і їх подальшого розподілу за ключовими напрямками, які будуть визначати можливості досягнення довгострокових переваг для суспільства в цілому і економіки країни зокрема. Хоча ці питання не є базисом даної роботи, тим не менш окремі пропозиції в даному аспекті були сформульовані нами у процесі наукових досліджень [3].

Комплексний розгляд доходів і витрат державного бюджету виявляє проблему існування дефіциту державного бюджету, яка є актуальною не тільки для України, а й для багатьох інших країн світу. Перевищення витрат державного бюджету над доходами вимагає постійного пошуку додаткових джерел їх фінансування, які в свою чергу потребують своєчасного обслуговування, що призводить до подальшого збільшення навантаження на витратну частину бюджету та до зростання державного боргу.

За останні 10 років Україна не мала випадків профіцитного бюджету, окрім результатів 2002 року, коли доходи перевищили витрати на 0,5 % від показника ВВП (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Показники дефіциту/профіциту державного бюджету за 2002-2011 рр., млн грн [6]

Рік	Доходи	Видатки	Дефіцит (-) (профіцит (+))	ВВП	Дефіцит (-) (профіцит (+)) до ВВП, %
2002	45 468	44 348	1 120	225 810	0,50%
2003	55 077	56 120	-1 043	267 344	-0,39%
2004	70 338	79 471	-9 133	345 113	-2,65%
2005	105 330	112 976	-7 646	441 452	-1,73%
2006	133 522	137 108	-3 586	544 153	-0,66%
2007	165 939	174 254	-8 315	720 731	-1,15%
2008	231 723	241 490	-9 767	948 056	-1,03%
2009	209 700	242 437	-32 737	913 345	-3,58%
2010	240 615	303 589	-62 974	1 094 607	-5,75%
2011	314 600	332 800	-18 200	1 250 000	-1,46%

Значні проблеми виникли в кризовий 2009 рік і у 2010 році, коли дефіцит становив відповідно 3,58 % і 5,75 % ВВП. Суттєвий спад в економіці призвів до неможливості акумулювати доходи на належному рівні, в той час як дієвих механізмів скорочення витрат задалегідь не було розроблено. Уряд був вимушений залучати грошові кошти для фінансування дефіциту бюджету на зовнішніх ринках і у міжнародних фінансових інститутів, зокрема МВФ.

За попередніми підсумками функціонування вітчизняної економіки у 2011 році дефіцит бюджету вдалось звести до 1,5 % ВВП, зменшивши його абсолютне значення в 3,5 рази [6]. В середньостроковій перспективі (до 2014-16 рр.) уряд планує досягти балансу між доходами і витратами або мати лише незначні відхилення від цього стану.

Ключовим завданням в середньостроковій перспективі бюджетно-податкової політики відповідно до [4] залишатиметься забезпечення макроекономічної стабільності, стійкості та збалансованості бюджетної і податкової системи.

Грошово-кредитна політика застосовується у тісній взаємодії із бюджетно-політикою політикою. Її можна визначити як вид фінансової політики держави, за допомогою якої держава через уповноважені органи (найчастіше – Центральний банк країни) регулює обсяг грошової маси в обігу з метою забезпечення стабільного економічного зростання, повної зайнятості, цінової стабільності, рівноваги платіжного балансу.

Тактичними цілями грошово-кредитної політики виступають контроль за пропозицією грошей (грошової маси), контроль за рівнем відсоткових ставок, контроль за обмінним курсом національної валюти.

Основними інструментами грошово-кредитної політики, які можуть застосовуватись регулюючими органами є наступні: встановлення норм обов'язкового резервування для комерційних банків, операції на відкритому ринку, рефінансування комерційних банків, процентна політика (регулювання облікової ставки), управління золотовалютними резервами, регулювання експорту та імпорту капіталу. Використання цих інструментів дає можливість безпосередньо і опосередковано впливати на пропозицію грошової маси в обігу.

Як і бюджетно-податкова політика, грошово-кредитна політика може бути стимулюючою і стримуючою. Перша застосовується в період економічного спаду, і її головна мета – пожвавлення економічного зростання, стимулювання ділової активності, зменшення безробіття. При цьому центральний банк країни здійснює заходи щодо збільшення пропозиції грошей шляхом зниження норм обов'язкового резервування і облікової ставки, викупу державних цінних паперів. Стримуюча грошово-кредитна політика має зворотні цілі і проводиться в період економічного буму для зниження ділової активності та боротьби з інфляцією. При цьому центральний банк зменшує пропозицію грошей в економіці, збільшуючи норми обов'язкового резервування і облікову ставку, а також здійснюючи продаж державних цінних паперів.

На сучасному етапі розвитку грошово-кредитної політики її головна мета,

яка переслідується більшістю розвинутих країни світу, – це боротьба з інфляційними процесами, а основними інструментами при цьому виступають операції на відкритому ринку і управління обліковою ставкою.

Головною метою Національного банку України є забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Тому, виходячи з цього, пріоритетом грошово-кредитної політики виступає підтримка цінової стабільності, індикатором якої є індекс споживчих цін. За останні 10 років НБУ планомірно намагався забезпечити реалізацію цієї мети, що можна простежити, проаналізувавши як основні завдання і прогностні показники грошово-кредитної політики за 2002-2011 рр. (таблиця 2), так і провівши оцінку її фактичних показників, які наведені нижче.

Виходячи з даних таблиці 2 очевидно, що Національний банк України починаючи з 2007 року мав очевидні складнощі у визначенні базових параметрів грошово-кредитної політики, про що свідчить відсутність прогнозу рівня курсу гривні до долара США (з 2008 р.), показників інфляції (з 2009 р.), грошової маси (з 2010 р.). При цьому показники монетарної бази і грошової маси після 2006 року подаються лише значеннями темпів приросту, а не абсолютних показників, які є більш зручними для аналізу.

Ще один вид фінансової політики – управління державним боргом – передбачає використання державою комплексу заходів щодо встановлення обсягів та умов залучення коштів, їх використання і погашення, а також забезпечення належної платоспроможності держави.

Таблиця 2 – Основні прогностні показники грошово-кредитної політики Національного банку України за період 2002-2011 рр.

Показник Значення показника за роками	Індекс споживчих цін, %	Монетарна база, млн грн	Грошова маса, млн грн	Обмінний курс, грн за 100 дол. США
2002	109,8	21980-22600	46490-47640	560
2003	106-107	35600-37700	72400-78700	548
2004	105,8-106,3	53550-57750	121930-132755	538-542
2005	106-107	72640-78800	186130-200990	527-531
2006	108,5-109,5	90515-97640	223675-240780	500-520
2007	107,5	–	Приріст 25-35%	495-525
2008	115,9	–	Приріст 35-40%	–
2009	–	Приріст 6%	Приріст 8%	–
2010	–	Приріст 9-13%	–	–
2011	–	Приріст 14-18%	–	–

*Складено авторами на основі даних НБУ [7]

Політика управління державним боргом може розглядатись у широкому розумінні як діяльність держави у якості позичальника і гаранта виконання зобов'язань її суб'єктів, що потребує комплексного підходу, включаючи узгодження цілей і методів інших видів фінансової політики (бюджетно-податкової та грошово-кредитної), дій уряду і Центрального банку країни, розробку заходів по зниженню боргового навантаження, активне управління державним боргом тощо.

У вузькому розумінні управління державним боргом слід розглядати як конкретні дії, спрямовані на підготовку, випуск, розміщення боргових зобов'язань держави, надання гарантій, обслуговування і погашення боргу.

Політика управління державним боргом включає такі важливі складові: формування боргової стратегії, націленої на забезпечення сталості та обґрунтованості рівня державного боргу; досягнення збалансованої структури боргу; активне управління ринковою частиною державного боргу; збереження потенціалу рефінансування боргу при зміні кон'юнктури фінансових ринків; виконання цільових орієнтирів щодо вартості обслуговування боргу і допустимого ступеня ризику; утримування заборгованості державного сектора економіки на економічно прийнятному рівні [9].

Що стосується методів управління державним боргом, то вони представлені на рис. 2. Найчастіше застосовуються пролонгація,

консолідація, конверсія боргу. Інші методи є менш популярними, а їх використання свідчить про проблеми або відсутність можливостей у країні розрахуватись із своїми кредиторами.

На сучасному етапі економічного розвитку більшість країн світу мають суттєві проблеми в політиці управління державним боргом, обсяги якого часто перевищують існуючі рекомендаційні нормативи, а витрати на обслуговування займають значну питому вагу у видатковій частині державного бюджету країни.

Політика управління державним боргом фактично продовжує заходи бюджетно-податкової політики в контексті управління витратами на обслуговування боргу, пошуку оптимальних шляхів фінансування дефіциту бюджету, надання державних гарантій за зобов'язаннями вітчизняних суб'єктів господарювання тощо.

Рисунок 2 – Методи управління державним боргом

Окрім положень, які містяться в Державному бюджеті України і регулюють обсяги запозичень на внутрішньому і зовнішньому ринках, програмним документом в сфері управління державним боргом виступають основні положення, які містяться в інших документах, наприклад, у Середньостроковій стратегії управління державним боргом на 2011-2013 рр. [8]. Серед ключових цілей даної стратегії слід відзначити такі:

- утримання обсягу державного боргу на економічно безпечному рівні;
- своєчасне та у повному обсязі виконання зобов'язань за державним боргом;
- мінімізація вартості обслуговування державного боргу з урахуванням ризиків;
- здійснення державних запозичень на основі відповідних планів і обґрунтованих прогнозів потреби держави у фінансових ресурсах;
- забезпечення ефективного функціонування внутрішнього ринку державних цінних паперів та розширення доступу до міжнародного ринку капіталу;
- удосконалення нормативно-правової бази з питань управління державним боргом;
- забезпечення прозорості здійснення заходів з управління державним боргом;
- подальше формування іміджу України як надійного позичальника, що вчасно та в повному обсязі виконує свої боргові зобов'язання.

Очікувані результати реалізації середньострокової програми управління державним боргом можуть бути представлені у вигляді таблиці.

Таблиця 3 – Очікувані результати реалізації Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2011-2013 рр. [8]

Показник	Значення по роках		
	2011	2012	2013
Відношення обсягу державного боргу до ВВП, %	32	30	28
Частка державного внутрішнього боргу, %	46	46	48
Частка державного боргу з фіксованою ставкою, %	69	73	80
Середньозважений строк до погашення державного боргу, років	4	4	5

Наявні попередні дані щодо обсягів державного боргу дозволяють зробити висновки, що реалізація Середньострокової стратегії управління державним боргом здійснюється у відповідності до запланованих індикаторів. Підтвердженням цьому є дані рис. 3 та 4, які свідчать, що фактичні показники є навіть меншими за прогнозовані. Зокрема, відношення обсягу державного боргу до ВВП і частка державного боргу з фіксованою ставкою менше на 3 відсоткові пункти, частка державного внутрішнього боргу – на 2 відсоткові пункти.

Сучасний стан управління державним боргом України характеризується показниками, наведеними в табл. 1.5, які свідчать, нажаль, про погіршення боргової ситуації. Це пов'язано із суттєвим збільшенням абсолютних показників загального розміру державного боргу (більше ніж у 4 рази), особливо під час і після фінансової кризи (2008-2010 рр.) з 71,2 млрд грн у 2007 р. до 323,4 млрд грн у 2010 р. Такі показники ми маємо за означений період, хоча до цього розміру державного боргу залишався відносно стабільним, а його відношення до ВВП взагалі зменшувалось (рис. 3).

Якщо ж брати до уваги не тільки суто борг держави, а ще й гарантований державою борг (рис. 4), то політика в сфері управління ним може бути охарактеризована як незадовільна, навіть враховуючи той факт, що критичного рівня відношення державного боргу до ВВП Україна не досягла.

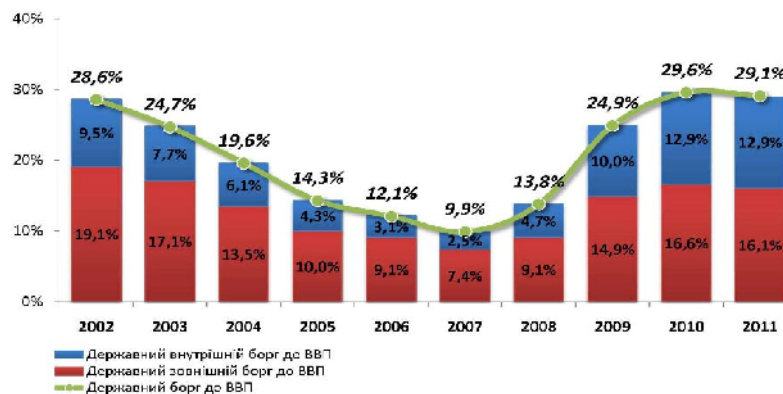

Рисунок 3 – Показники відношення державного боргу України до ВВП, 2002-2011 рр., %

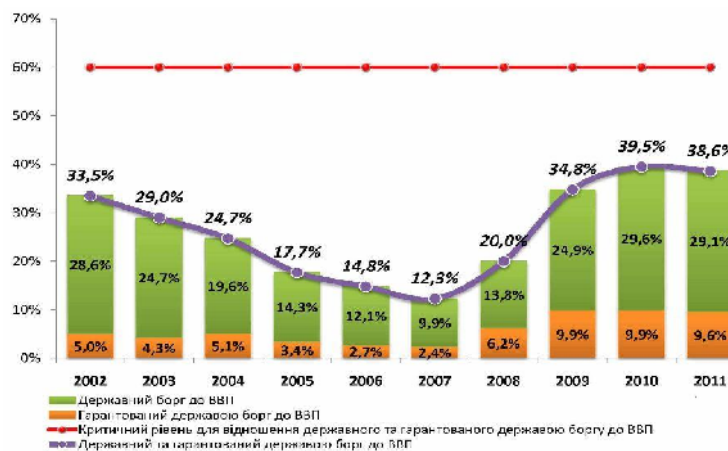

Рисунок 4 – Відношення показників державного та гарантованого боргу України до ВВП, 2002-2011 рр.

ВИСНОВКИ

Таким чином, виділення тих чи інших видів фінансової політики повинно відображати цільові орієнтири держави, ті завдання, які вирішуються її конкретними діями. Якщо ж держава для реалізації своїх

цілей присутня на окремих ринках або приймає необхідні законодавчо-нормативні акти, це не означає, що їх слід виділяти як відповідні види фінансової політики. Це скоріше інструментарій, використання якого дає можливість досягти заздалегідь визначених орієнтирів.

Можна відзначити загальні позитивні тенденції в провадженні заходів державної фінансової політики в рамках таких її складових як бюджетно-податкова політика і політика управління державним боргом. Зокрема, йдеться про скорочення дефіциту державного бюджету, реструктуризацію державного боргу за валютами, строками, ставками. Але ряд інших проблем потребують свого розв'язання в найближчій перспективі, а саме необхідність реструктуризації доходної і видаткової частини державного бюджету, остаточне усунення його дефіциту, зменшення абсолютного розміру державного боргу і його питомої ваги до ВВП. Важливим є узгодження цих видів державної фінансової політики із грошово-кредитною політикою НБУ, з метою виконання державою своїх функцій у відповідності зі стратегічними і тактичними цілями її економічного і соціального розвитку.

СОГЛАСОВАНИЯ ОСНОВНЫХ СОСТАВЛЯЮЩИХ РЕАЛИЗАЦИИ ФИНАНСОВОЙ ПОЛИТИКИ В УКРАИНЕ

*А. М. Телиженко, В. Г. Боронос,
Сумский государственный университет,
ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина,
E-mail: boronos_v@mail.ru*

В статье обобщены современные тенденции формирования финансовой политики в Украине. Рассмотрены особенности регулирования главных ее составляющих: бюджетно-налоговой, денежно-кредитной, политики управления государственным долгом.

Ключевые слова: государственная финансовая политика, основные составляющие политики, государственное регулирование, управление.

HARMONIZATION OF THE MAIN COMPONENTS OF REALIZATION OF FINANCIAL POLICY IN UKRAINE

*A. Telizhenko, V. Boronos,
Sumy State University, Sumy
2, Rimskogo-Korsakova st., Sumy, 40007, Ukraine,
E-mail: boronos_v@mail.ru*

In the article current trends of formation of financial policy in Ukraine are generalized. Features of regulation of its main components are considered: budgetary and tax, monetary and credit, policy of management of a public debt.

Key words: the state financial policy, components of policy, state regulation, management.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Боронос В. Г. Вплив бюджетно-податкової політики на систему фінансового регулювання еколого-інноваційного розвитку // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки: матеріали науково-практичної конференції (24-26 жовтня 2007 р.). – Тернопіль, 2007. – С. 371-372.
2. Боронос В. Г. Місце і роль фінансового потенціалу регіону в дослідженні стійкості економічного розвитку території // Міжгалузевий науково-практичний журнал «Проблеми науки». – 2010. – № 11. – С. 18-24.
3. Боронос В. Г. Джерела та форми фінансового забезпечення бюджетних програм / Боронос В. Г., Кулешова І.П. // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Наукова думка інформаційного століття – 2009» (07-15 березня 2009 року). – Дніпропетровськ, 2009. – С. 88-90.
4. Державна програма економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 роки. Закон України // <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/>.
5. Місцеві фінанси : навч.-метод. посібник / М. А. Гаполюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко, А. А. Славкова // Київ : КНЕУ, 2002. – 184 с.
6. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.kmu.gov.ua.
7. Офіційний сайт Національного банку України // www.bank.gov.ua.
8. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2011-2013 роки. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 2 березня 2011 р. №170 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/170-2011-%D0%BF,nreg>.
9. Управління державним боргом у контексті ризик-менеджменту / В. М. Федосов, О. А. Колот // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С. 3-33.

Надійшла до редакції 6 березня 2013 р.